
PIERRE LOTI'NİN TÜRK KADININA BAKIŞI*

Doç.Dr.Galip BALDIRAN**

Aslında Loti yüzünü göstermemekte direnen gizemli kadının çekiciliğine kapıldığını itiraf eder. Ona bir yandan, kafes arkasına hapsedilmiş haliyle acırken, diğer yandan tamamen ortaya çıkarsa büyüsunü yitireceğinden korkar. Onu kurtarılması gereken masum bir tutsak olarak görür.

Yazar, ilk kitabı **Aziyade**'de gündüz kaybolan, gece ortaya çıkan Çerkez asıllı bir kadınla olan ilişkisini yarı gerçek yarı kurmaca bir hikayeyle Fransız okuyucuya sunar. Üçüncü kitabı **Düş Kırgınları**'nda (**Les Désenchantées**), seslerini duyurmak için kendisinden yardım isteyen, hareme kapatılmış üç kadının özgürlük arayışlarını dile getirir. Bu kadınlar erkeklerle aynı haklara sahip olmak için Loti'den içinde buldukları zorlukları dünyaya duyurmasını isterler.

Loti, Mart 1914 de Paris'te kadın derneklerinin davetlisi olarak Türk Kadını üzerine konuşmacı sıfatıyla çağrıldığında, öncelikle bu daveti geri çevirmeyi düşünür. Gerekçesi de "bazı saf kişilerin gelişmişlik diye isimlendirdikleri, bozulma ve acıya karşı olan yarışta", aşırı modernlik (ultra-modernisme), feminizm, gelecekçilik (futurisme) üzerine konuşmayı önce saçma bulur. Daha sonra buna lıma giren bir Türk kızının kendisine yazdığı mektubun, düşüncelerini daha iyi açıklayacağı kanısına varır, daveti kabul eder.

* Kültür Bakanlığınca İstanbul'da 4-5 Mayıs 2000 de düzenlenen **Pierre Loti'nin 150. Doğum Yıldönümünde Türkiye ve Avrupa Kollokyumu**'nda sunulmuştur.

** Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi/KONYA

1906 da Loti'ye gönderilen bu mektubun üzerinden sekiz yıl geçmiştir. Mektubu değiştirmeden salonda bulunan kadınların huzurunda okur. Aslında mektubun içeriği toplantının amacına da uymamaktadır. Mektup şöyledir:

(...) Bizim hayatımızın acılarını tam olarak hissedecek misiniz? Uyuyan ruhları uyandırma cinayetini iyi anlayacak mısınız? Daha sonra bu kadınlar kanatlanıp uçarlarsa, onların kanatlarını kırma cinayetini ve onları eşyanın edilgen haline indirme cinayetini anlayacak mısınız? Bizim yaşantımızın adeta kumun içine gömülmüş gibi olduğunu ve ağır ağır bir can çekişmeye benzediğini söyleyin hadi! Hadi söyleyin! Hadi söyleyin! Benim ölümüm hiç olmazsa Müslüman kız kardeşlerime yarasın! Ben yaşarken onlara iyilik yapmayı ne de çok istemiştim. Eskiden, onları uyandırma çabasını hep hayal etmiştim. Hayır, uyuyunuz, uyuyunuz, uyuyunuz zavallı ruhlar. Asla kanatlarınızın farkına varmayınız, ama önceden de gücünüzün olduğunu, haremden başka ufukların da bulunduğunu fark edin. Ah Loti, onları size emanet ediyorum, onlardan söz edin, onlar hakkında konuşun. İnsanların düşündüğü bir dünyada onların savunucusu olun. Ve onların göz yaşları, benim şu anki azabım, sonunda sizi her şeye rağmen seven ama bizleri ezen zavallı körleri etkilesin. (...)¹

Daha sonra Loti, konu dışı olduğunu söyleyip özür dileyerek salondaki Fransız kadınların kartal ve benzeri tüylerle süslü şapkalarına bakarak, onları tek tip ve tek renk giyinen Türk kadınıyla kıyaslamaya başlar. Bu kadınların Kızılderili Siyu kabilesinden daha süslü olduklarını söyleyip, Türk kadınına daha huzur verici bulur. Tüm bunları söylerken ard arda özür dilemekten kendini alamaz. Nesilleri tükenmekte olan bu olağanüstü güzel hayvanların, süs düşkün kadınların arzularını tatmin için katledildiğini dile getirir. Ayrıca bu süs arzusunun, nevrotik ve delice bir şey olduğunu vurgulayıp, cesedi andıran bu işaretleri takmayan kadınların zalim görünmeyeceğini ima eder. Hatta kimi Türk kadınının, belki biraz "dengesizinin" bu tür baş süslemelerine merak salacağından korkar. Burada, körü körüne bir Fransız taklitçiliğine parmak basar.

Loti, haremelerin derinliklerinde bugün bile, eskinin ağır ipeklilerine bürünmüş, bazı kadınların, hala yaşadığını ve onların kendileri için unutulmaz olduklarını, hele Fransızca'yı bilmeyenleri tanımanın imkansızlığına değinir. Büyük İstanbul'da bazı geceler bakır lambaların ışığında, elinde sopasıyla bir Haremağası'nın arkasında hayalet gibi bir grup kadına rastladığı da olmuştur. Onlar öylesine sessiz, öylesine kapalı, öylesine siyahtırlar ki bundan sanki eziyet duyar

¹ Pierre Loti, "La Femme Turque", **Quelques Aspects du Veritge Mondial**, Ernest Flammarion, Paris, 1917, s. 162.

gibidirler.² İşte bu kadınlar yüzyıllardan beri hiç evrim geçirmemişlerdir. Oysa Batı'da odalık olarak akıllardan geçen kadınlar ise; boş boş oturan, etine dolgun, hoş kokulu çubuğunu tütüren, enfes şekerlemeler yiyen, sakin, halinden memnun, udunu ve kemanını çalıp, acemce şiirler okuyan ya da pencerelerinin kafesleri arkasından dış dünyayı seyreden tiplerdir. O dönemde, onlara verilen kafes arkasından çevreyi seyretme hakkı bile, adeta bir lütuftur.

"Bu Türk kadınlar, bu mutsuz eski zaman kadınları kız torunları gibi ya da bizim bugünkü Fransız kadınlarımız gibi acı çekmişler miydi?" diye sorar Loti. Hiçte öyle düşünmediğini ifade eder. Zaten onların yerine getirecekleri kutsal ödevleri vardır. Hatta onlara ciddi bir rol, özverili bir görev verilmiştir: Bu da çocuklarının eğitimidir. Onlar hayran olunacak, öylesine saygı duyulacak annelerdir ki, Fransız annelerden çok daha fazla değerli annelerdir. Onlar oğullarının üzerinde hiç silinmeyen izler bırakırlardı ve sözleri çok dinlenirdi.³ Erkekleri, eskinin gerçek Türklerini bu kadınlar hazırlardı.

Loti Fransız kadınlarından, bir Doğulu ile bir Türk'ü ya da bir Osmanlı'yı karıştırmamalarını rica eder. Eskinin gerçek Türkleri, Fransızlarla çok uzun süren ilişkiye girmeden önce, hangi şartta olursa olsun, doğruluk geleneğinden, asaletten, yüreklilikten ve zarafetten asla ayrılmazdı. Onların atalarının hayatındaki tek acıklı taraf, eski karıları yaşarken aileye aralıksız bir şekilde yeni eşleri sokmalarıydı. Ama bu gelen kadınlar Fransız kadınlardan daha uysal ve daha hoştular, onlar kendi aralarında birbirlerini "kardeşim" diye çağırırmaktaydılar. "Genellikle birbirlerine zorlanmadan katlanıyorlardı. Bazen de gerçek kardeşmiş gibi birbirlerini severlerdi. İnsanlar bu geleneğe önceden hazırlanıyorlardı."⁴ Ama en can sıkıcı şey, aynı aile içindeki çok sayıda kadının bir sonraki kuşak için, bir sürü kayınvalide oluşturmasıydı. Zira onların hepsi tek bir kocadan olan erkek evladın hanımı için kaynana sayılıyorlardı.

Loti, eski bir paşanın biraz yaşı ilerlemiş kızının otuz iki kayınvalidesi olduğunu hatırladığını yazıyor. Hem de kendisinden küçük olan kayınvalidelerinden sık sık yakındığını ve özellikle ölenler için bayramda mezarlık ziyaretlerinde, hepsine dua okumak için erkenden mezarlığa gidildiğini anlatır.

Ayrıca Loti, İslam'da resmini yaptırmanın yasak olmasına karşın, resmini yaptıran, fotoğraflarını çektirip kendisine gönderen bir kadının fotoğrafının altına "Tekir" kedi imzasını atıp, **Aziyade**'yi ilk okuyan Türk kadını olduğunu iddia ettiğini dile getirmektedir. Epeyce bir süre sonra 1904 de söz konusu kadına rastlar. Onu boyalı saçları yüzünden güçlükle tanır. Bu kadın Loti'ye, açıkça harem kadınlarının oraya zorla kapatıldığını ve kendisinin islami tüm kurallara

² Bkz., a.g.y., s. 166

³ a.g.y., s. 165

⁴ a.g.y., s. 168

nasıl karşı çıktığını, özgür düşünceli, hatta sonraları ateist bile olduğunu söyler. Ama aynı kadının, daha sonra kötü bir hastalığın pençesine düştüğünü, yeniden eski geleneklerine geri döndüğünü ve Batı'yı lanetleyişini, kaybolan eski inancına yeniden sahip olma çabasını, odasında imamlara dualar ettirdiğini ve çamaşırlarını üfürükçülere okutturmak için gönderdiğini duyar.

Loti, haremde son kuşak Osmanlı soyunu temsil eden, Batı eğitimi almış, yaşları elli ya da altmış arasındaki kadınları, serada yetişen çiçeklere benzetir. Bu kadınlardan dünyaya gelen kızları da "küçük orkideler" olarak niteler. "Onlar ne baştan çıkarıcı, ne farklı, ne umulmadık genç kızlardır!"⁵ aslında söz konusu "orkideler" bakir topraklarda, yoğun bir kültür etkileşimine maruz kalarak, alelacele açılan acayip çiçeklerdir. Hiç kimsenin beynini yormadığı bir dönemde, onların dinlenmiş beyinlerden dünyaya geldiklerini ve özellikle bilim, felsefe, edebiyat ve müzik gibi dallarda çok yetenekli olduklarını anlatır. Bütün bunların sonucunda bu küçük bilge kadınlar, hercai gönüllü ve sevimli olmayı da bir kenara atmadan, Fransız hocalarına puan da kazandırırılar. İstisnalar da yok değildir. Batı eğitiminin ters teptiği örnekler de vardır. Kapkara giyinerek "gavurun dilini öğrenmem, sadece Türk, Arap ve Acem edebiyatını varsayırım" diyen kızları da görebilirsiniz. Bunlar sokak için giyilen kara çarşaflarının altında, Paris modeli elbiseleriyle zariftirler. Onları yakından incelerseniz modernlik verniğinin altında, gerçek Doğuluları bulursunuz. Bunlar Hafız'dan ve Sadî'den kitaplar okuyan, gece yatmadan önce duasını eden kızlardır.

Bununla birlikte "öylesine çok yıkıcı bilgi, geçiş döneminde onların ruhlarındaki inancı biraz olsun sarstı, ablalarında olduğu gibi onların hararetli vatan aşklarını da etkiledi: Balkan Savaşı sırasında bütün Türk kadınları, genci yaşlısı, sınırsız bir sadakatle olağanüstü bir heyecan gösterdiler. Mücevherlerini, kürklerini, gümüşlerini her şeylerini vererek, yaralıları iyileştirerek erkekleri direnişe sevk ettiler"⁶ dahası, bu korkunç savaş sonuçta, onların çoğuna yeni meslekler sundu. Savaş meydanlarında yığınlarla ölen erkeklerin yardımı yoktu artık. Bu kadınlar, kendi ekmeklerini kazanabildiler. Onlar artık liselerde öğretmen, hastanelerde hemşire ve Loti'nin Türkiye'ye en son gelişinde telefon memuresi olmuşlardı. Aslında bu son iş hiç ortada görünmeden yapılan kapalı bir mekan işidir. Loti işini bitiren bu kadınların, yüzleri görünmeyen siyah hayaletler gibi evlerine çekip gidişlerini anlatır. Sözünü ettiği bu çalışan kadınlar, kendilerini aşmak için adeta Türkiye'de bir devrim gerçekleştirmişlerdi. "Bu ayaklanan kadınların haklı talepleri daha sonra, seyahat etme hakkı, Batı'yı görme ve orada iş edinme, nihayet evlerine erkek kabul etme ve onlarla sohbet etme gibi haklara dönüştü. Bütün bu çabalar sırasında, örtülerini hemen atmamak gibi, kendilerini koruma güdüsüyle, bir sağduyu içindeydiler. Her şey sanki belli belirsiz bir şekil-

⁵ a.g.y., s. 171

⁶ a.g.y., s. 173

de ilerliyordu. Sonunda kendi kocalarını seçme hakkına eriştiler. Artık kendilerini memnun ilan edeceklerdir.”⁷

Eş seçme söz konusu olunca Loti, Sultan Abdülhamit’in sevgili kızına bu hakkı vererek, on beş yıl önce bu kapıyı aralayışını çok ilginç bulur. Kendisine Saray’daki subaylar tarafından nakledilen, sonu trajedi ile biten bir olayı anlatır: Sultan Abdülhamit kardeşi Sultan Murat’ı tahttan devirmiş, güzel mermerleriyle ünlü, Çırağan Sarayı’na kapatmıştır. Yirmi beş yıl süren göz hapsinden sonra Sultan Murat ölmüştür. Sultan Abdülhamit kardeşinin Hatice adındaki, kendi kızıyla aynı yaşta olan yeğenini öz kızından hiç ayırmamış, beraber büyütüştür. Loti, Hatice Sultan’ı bir kez arabasıyla geçerken görmüş, ince tüllerin gizlediği güzelliği karşısında etkilenmiştir. Hatta “Osmanlı Hanedanı’ndan gelen çoğu şehzadelerin gözlerindeki biraz korkunç, kartal bakışları” onun gözlerinde de fark etmiştir. “Abdülhamit’in Sarayı’ndaki kadınlar, her zamanki bayramlık kıyafetleri olan, ama günlük giyilen biraz dekolte, açık tonlarda, mavi, pembe ve korse kısmı çiçekli elbiseler giymek zorundaydılar.” Ama Hatice Sultan, sarı saçlarıyla fon oluşturduğu gerekçesiyle sadece siyah giyermiş. Kuyruklu tuvaletinde hiç süs olmamış. Loti, “eğer ben padişah olsaydım bu acayip cenaze kıyafetinden kuşkulanırdım” diye de ekler.

Sultan Abdülhamit kızının rızasına uyarak onu evlendirirken, yeğeni Hatice’yi de istediği biriyle baş göz etmek arzusundadır. “Türkiye’de bir şehzade, ya bir Sultan kızıyla ya da bir köleyle evlenme hakkına sahiptir. Ama bir Sultan kızı, İmparatorluğun haklarını ve ünvanlarını gözeterek yüksek makamdan biriyle evlenmelidir.”⁸ Bu sırada Enver Paşa da V.Mehmet’in yeğeniyle evlenmiştir.

Bu iki kuzen Sultan, Sultan Abdülhamit’in onlar için Boğaz’da birbirine benzer şekilde inşa ettirdiği saraylarında dünya evine girerler. Kuzenlerin, erkek ya da kız olsun birbirlerini görme hakları vardır. Zaten bahçe komşusudurlar. Yeni evliler adeta birlikte yaşar gibidirler. Hep siyahlar giyen Hatice Sultan, çocukluğundan beri babasının intikamını almak için amcasını can evinden vurma hayalleri kurarmış. Güzelliğini kullanarak kuzeninin kocasını kendine aşık edip, çılgına dönen aşığın “sen karını zehirle, ben de kocamı zehirleyeyim” diye bir öneri götürmüştü. Ancak o zaman kendisiyle evleneceği vaadinde bulunmuş. Yavaş yavaş zehirlenen Sultan, hiçbir doktor sebebini anlayamadan ölüp gitmiş. Neden sonra Hatice’nin sevgilisine yazdığı bir mektup Saraydaki muhbirler tarafından bulunmuş ve Yıldız Sarayı’ndaki padişaha ulaştırılmıştır. Sultan Abdülhamit hemen yeğenini çağırıp sevdiklerine veda etmesini söylemiş. İşte o gün Hatice Sultan en güzel arabasını hazırlatmasını Haremağasından isteyip, amcasının sarayının yolunu tutmuş. İlk kez muhteşem bir şekilde giyinmiş ve

⁷ a.g.y., s. 174

⁸ a.g.y., s. 176

süslenmiştir. O korkunç kapılardan geçen Hatice Sultan'ın oradan bir daha çıktığını kimseler görmemiş. Ama hiç kimse de bu olayı ağzına almaya cesaret bile edememiş.⁹

Loti bu olayı çok tipik bulduğu için nakleder. Kızıl Sultan olarak ünlenen Sultan Abdülhamit'in canavar gibi gösterildiğini, aslında onu kişisel nedenlerden ötürü sevdiğini belirtir. Zaman zaman onu savunduğunu da saklamaz. Binlerce askerle korunan sarayının çevresinde onun adını anmak bile tehlikelidir. Güneş battıktan sonra ne bir müzik, ne bir gece toplantısı, ne de bir ışık bu civarda görülür, duyulmuş. Buralarda yalnızca, ölümün kol gezdiği hissedilirmiş.

Ama Loti tüm bunların tarihin karanlıklarında kaldığını ve artık yeni Türkiye'nin 1877 deki devrimle çok daha hızlı geliştiğini söyler. Artık o günkü sarayın çevresinde, duvarların ve askerlerin olmadığını, sadece çiçeklerin olduğunu ve kapıların tüm misafirperverliğiyle açıldığını dile getirir.

Loti Fransız kadınlardan "yüzyıllar süren mutlu uykusundan acıyla uyanan, çok hızlı bir şekilde uyanan, günümüz Türk kadınına sempati duymalarını"¹⁰ ister. "Haremde hala kapalı olan parmaklıkları arkasında, kendisini ayaklanma ve baş dönmesiyle sıkışmış hisseden ve eskinin bunaltıcı, hatta işkenceci Müslümanları ile bugünün Müslümanları arasında bunalan", Türk kadınına yardım edilmesini diler ve şunları ekler:

Onlara gidiniz, Paris'ten iki gün uzaktaki Konstantiniye'ye gidiniz, onlarla mektuplaşınız, evinize geldiklerinde onları ağırlayınız, onlara yardım elini uzatınız. Geleceğin bilinmeyen yollarında çok ta hızlı koşmamalarını salık veriniz. Sizi temin ederim, onlar sizin gerçekten kardeşlerinizdir. Çünkü onların hükümetleri, Alman yanlısı olmalarına karşın, sıkıntıda ükelerine karşı Bulgaristan'daki deli Neron'lara satılmış bazı gazetelerin sürdürdüğü iğrenç kampanyaya rağmen, onları bizden ebediyen koparmaya zorlayan bayağı bir sürü küfüre rağmen, onlar her zaman gözlerini Fransa'ya doğru çevirmişlerdir. Hepsi, okullusu kayıkçısı, hepsi, hala örtülü bu genç kadınlar, Doğu'nun tek Fransız kadınlarıdır. Buna ikna olmak için, onların dilimizi öylesine temiz, onu biraz daha güzel kılan, ahenkli tonlarda konuşurken duymak yeter de artar bile. Evet onlar sizin kardeşlerinizdir. Ruhlarıyla kültürleriyle kardeşlerinizdir. Mektupları bunu yeterince ispatlar. Az önce virgülünü bile değiştirmeden okuduğum mektupta olduğu gibi (...)¹¹

⁹ Bkz. a.g.y., ss. 176-178

¹⁰ a.g.y., s. 180

¹¹ a.g.y., s. 181

Loti konuşmasını şu cümlelerle bitirir: "İlerleme deyince herkes gibi ben de ihtiyatla bakıyorum. Bu iyileşmez bir rahatsızlık ama geriye dönüşün imkansızlığını da bildiğimi söylemeliyim. Şu halde, yeni eğitimle Türkiye'deki kadınların durumu hemen hemen bir işkenceye dönmüştür. Tantanalı bir geçmişin pek çok noktasıyla bağlarını koparmak isteyen tüm Türk dostlarımla gerçekten aynı fikirdeyim. Onlarla aynı şeyi düşünüyorum. Ama endişesiz de değilim. Evet, bütün kafesleri açın, bütün haremeleri açın. Ama onları çok da çabuk açmayın. Bu genç tutuklu kuşların, şaşkın uçuşmaları olmasın diye açmayın. Deneyimsiz ve kırılğan kanatların onları nereye götüreceğini bilmeden açmayın."¹²

Aslında Loti, kafes arkasında çiçek ya da acemi bir kuşa benzettiği kadının korunması gerektiğini vurgularken, ne yapılacağına ilişkin öneri getirmez. Fransız kadınlarından sadece, onlara yardım etmelerini ister. Oysa, Fransız annelerinden daha mükemmel olduğunu söylediği Türk annelerinin, yine Loti'nin deyişiyle "geleceğin erkeğini" yetkin bir şekilde yetiştirdiğine bakılırsa, aynı annenin kızlarını yetiştirememesi, çelişkili bir durum ortaya koyar. Bir başka yaklaşımla, erkek çocuğunu iyi yetiştiren annenin, iyi yetiştirilmeyen bu kızlar arasından çıktığını düşünürsek, o zaman annenin de eğitilmiş olduğunu söylemek çelişkili olmaz mı?

1920 yılını kapsayan bir araştırmada, eski harflerle yapılan eğitimde, erkekler arasındaki okur yazarlık oranı %9, kadınlarda ise %1 dir. Böyle bir sistemde, erkeğin de ne derece eğitim aldığı ortadadır.

Avrupalı etnologlara göre: "Kızlar, aile içinde daha çok bir külfet olarak görülürler. Bunun sebebi, onların ileride aileye leke sürebilecekleri korkusunda aranmalıdır; bunun olmaması için, bir kız, evlenip kocasının himayesine girene kadar, iyi korunmalı ve gözetilmelidir."¹³ Bu cümleden hareketle, cehaletin ister istemez, katı bir korumacılığı da beraberinde getirmesi doğaldır.

Osmanlı Devleti'nin en üst kurumu sayılan medreseler, uzun bir dönem tütün ve kahvenin mübah mı yoksa haram mı tartışmasını yapmıştır. Müderrisler bu konuda, ikiye bölününce, halk da etkilenmiş aralarında gruplaşmışlardır.¹⁴ 1729-1929 arasında, yani matbaanın ilk kitabı bastığı tarihten, Türk harflerinin kabulüne kadar geçen iki yüzyıllık dönemde, basılan kitap sayısı otuz bin kadardır. 1929 dan 1944 e kadar geçen, on beş senede yayımlanan kitap sayısı ise otuz bir bindir.¹⁵

¹² a.g.y., s. 182

¹³ Ali Osman Öztürk, **Alman Oryantalizmi**, Vadi Yayınları, Ankara 2000, s. 72.

¹⁴ Bzk. Macit Gökberk, **Aydınlanma Felsefesi Devrimler ve Atatürk**, Yenigün Haber Ajansı Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 55.

¹⁵ Sami N. Özerdim, **Yazı Devriminin Öyküsü**, Yenigün Haber Ajansı Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 47.

Avrupa, XVIII. yüzyılı "Aydınlanma Yüzyılı" kabul edip, ansiklopediler yayınlamak halkını aydınlatmıştır. Voltaire, J. J.- Rousseau ve Montesquieu gibi yazar ve filozoflar, vicdanın her türlü baskıdan arındırılmasını savuna gelmişlerdir. Bilimin tartışılmaz yol gösterici olduğunda birleşmişlerdir. Oysa Osmanlı toplumundaki kadının "meraklı bakışların rahatsız ediciliğinden korkmadan, peçesini açıp sokağa çıkabilmesi için 1915 yılında çıkacak olan yasayı beklemesi gerekiyordu."¹⁶

İki kadının şahitliği, ancak bir erkeğin şahitliğine eşit olan, mirasta erkek kardeşine tanınan hakkın yarısını alan kadın, ancak Cumhuriyet Devrimleriyle gerçek haklarına kavuşmuştur. Hatta ona seçme ve seçilme hakkı, Avrupalı kadınlardan daha önce tanınmıştır. Ne yazık ki, Loti'nin ömrü tüm bunları görmeye yetmemiştir.

¹⁶ Bkz. Paul Dumont, **Bir İmparatorluğun Çöküşü (1908-1923)**, Çeviren: Server Tanilli, Yenigün Haber Ajansı Yayıncılık, İstanbul, 1977, s. 110.